

W. Ś.

Halina Chamerska, "Właściciele ziemscy w powiecie hrubieszowskim", [w:] "Społeczeństwo Królestwa Polskiego, studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej", t. 1, red. W. Kula, Warszawa 1965

Rocznik Lubelski 8, 283-284

1965

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Autor zwraca szczególnie uwagę na wpływ organizacji sądów miejskich na organizację sądów ormiańskich, oraz na wpływ zasad postępowania sądowego polskiego na postępowanie w sądzie ormiańskim w Zamościu. Fakt, że gmina ormiańska w Zamościu była powołana w końcu XVI wieku powodował, iż Ormianie zamojscy zwracali się o wzory i pouczenie ustrojowo-prawne do Ormian w Kamieńcu Podolskim, a nie do Lwowa, gdzie samorząd ormiański w tym czasie uległ pewnym restrykcjom.

J. M.

Tadeusz Sobczak

**Zwierzęta gospodarskie w Księstwie Warszawskim i w Królestwie Polskim
w XIX w.**

Wrocław — Warszawa — Kraków 1964, ss. 63

Wydana przez Ossolineum, w serii źródeł do historii kultury materialnej, powielana praca Sobczaka, składa się z krótkiego wstępu i 56 kartogramów. Ich podstawę stanowią adiministracyjne mapy Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (z zaznaczeniem departamentów, województw i guberni, a w ich ramach — obwodów i powiatów), na których uwidoczniiony został przypadający na te jednostki terytorialne odsetek zwierząt domowych, w przeliczeniu na 1 km² i 1000 mieszkańców. Autor podał dane o liczbie koni, wołów, bydła rogatego, trzody chlewnej i owiec.

Przekrój pionowy kartogramów (podają one kolejno dane z lat 1807/08, 1842/44 i 1899) rejestruje postępy hodowli w miarę upływu czasu i pozwala uchwycić jej dynamizm rozwojowy. Natomiast przekrój poziomy (uwzględniający podstawowe jednostki administracyjne) wydobywa wyraźne różnice między poszczególnymi dzielnicami i rejonami gospodarczymi Księstwa i Królestwa. Do szczególnie interesujących należą ostatnie kartogramy, pozwalające na porównanie w latach 1842 i 1899 hodowli w gospodarstwach chłopskich i dworskich.

Sumiennie opracowany i bardzo czytelny materiał statystyczny kartogramów będzie z pewnością stanowił podstawę dla wielu badań i prac z historii gospodarczej, także w skali regionalnej. Np. na terenie guberni lubelskiej rejestrują one wiele ciekawych zjawisk, dysproporcji między poszczególnymi powiatami w hodowli różnego rodzaju zwierząt, czy też między gospodarką hodowlaną dworską i chłopską.

Należy jedynie żałować, że wydawnictwo zawierające tak ciekawy i nowoczesnie opracowany materiał statystyczny, zostało wydane w formie powielonej. Wpłynęło to niekorzystnie na czytelność map i kartogramów.

W.S.

Halina Chamerska

**Właściciele ziemscy w powiecie hrubieszowskim. W: Społeczeństwo Królestwa
Polskiego, studia o uwarstwieniu i ruchliwości społecznej**

T. I. Red. W. Kula, Warszawa 1965, s. 67—97

W ślad za metodologicznym referatem prof. W. Kuli i J. Jedlickiego¹, zapowiadającym podjęcie szerszych badań nad strukturami społecznymi w Królestwie Polskim, ukazał się ostatnio tom studiów poświęconych temu zagadnieniu. Czytelnika

lubelskiego najbardziej zapewne zainteresuje artykuł H. Chamerskiej, przedstawiający szlachtę powiatu hrubieszowskiego. Oparty został głównie na ciekawym materiale źródłowym, jaki stanowią akta Marszałka Szlachty i Deputacji Szlacheckiej guberni lubelskiej. Szczególnie przydatnymi dla tematu mogłyby być także zbiory podworskie. Np. archiwum lubelskie posiada między innymi papiery Rulikowskich, związanych właśnie z powiatem hrubieszowskim. Badaniami zostało objętych 107 właścicieli ziemskich, posiadających na terenie powiatu hrubieszowskiego w 1846 r. 258 folwarków. Autorka zastosowała interesującą metodę porównawczą ukazując tę warstwę w dwóch okresach, w latach czterdziestych i sześćdziesiątych XIX w., wysuwając na plan pierwszy w charakterystyce kwestie gospodarcze i społeczne, a następnie polityczne i kulturalne.

Szlachta hrubieszowska stanowiła w tym czasie, zdaniem autorki, społeczność wciąż jeszcze zamkniętą. Dość żywy, lecz raczej tradycyjny obrót ziemią (działy rodzinne, spadkowe, posagi) nie wychodził poza krąg tych samych nazwisk. Ziemia była wprawdzie w Hrubieszowskiem dobra, lecz trudności komunikacyjne i mała rentowność pańszczyźnianych folwarków, wynikająca z ich zacofania gospodarczego powodowała, że sfery przemysłowe i kupieckie Królestwa omijały ten teren i nabywały ziemię gdzie indziej.

Spełniając swój główny, podporządkowany ogólnej koncepcji wydawnictwa, cel badawczy, jakim było ukazanie grupy szlachty w tym okresie z terenu zacofanego pod względem rozwoju gospodarczego, artykuł Chamerskiej stanowi jednocześnie interesujący i cenny przyczynek do dziejów Lubelszczyzny.

W.Ś.

¹ W. Kula, J. Jedlicki *Struktura społeczna Królestwa Polskiego w przededniu powstania styczniowego*. (W:) *IX Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Powstanie styczniowe 1863*. T. II. Warszawa 1964, s. 1—62.

Anna Żarnowska

Geneza rozłamu w Polskiej Partii Socjalistycznej 1904—1906

Warszawa 1965, ss. 537

A. Żarnowska podjęła temat niezwyklej wagi w historii polskiego ruchu robotniczego. Wyjaśnienie bowiem genezy ukształtowania się lewicy w PPS i powstania nowej partii wiele tłumaczy w historii najnowszej Polski, a zwłaszcza w historii ruchu robotniczego w okresie późniejszym. Autorka w poszczególnych rozdziałach przedstawiła stan organizacyjny i zasięg terytorialny PPS w przeddzień rewolucji 1905 r., ustosunkowanie się PPS do wojny rosyjsko-japońskiej i wybuchu rewolucji w Rosji i Królestwie Polskim, tarcia ideologiczne i taktyczne na VII Zjeździe i Radzie Czerwcowej, udział partii w masowych walkach rewolucyjnych w lecie 1905 r. i w kulminacyjnym okresie rozwoju rewolucji pod koniec tegoż roku, kryzys ideologiczny w PPS na przełomie 1905 i 1906 r. oraz VIII Zjazd w lutym 1906 r., stanowisko PPS w sprawie wyborów do pierwszej Dumy Państwowej i walk rewolucyjnych w 1906 roku i wreszcie rozłam w partii, który nastąpił na IX Zjeździe PPS w listopadzie 1906 r. W zakończeniu autorka zsumowała własne dociekania i przedstawiła najważniejsze wyniki badań, dochodząc do stwierdzenia, że w czasie rewolucji 1905—1907 „niemal cała działalność PPS w masach była dziełem nowej, «młodej» PPS”.